

نگاه ریاض به شرق هم تاکتیک و هم استراتژی

در اواخر فوریه در همین چهار چوب قابل ارزیابی است. از سویی دیگر در سطح منطقه نیز شاهد تلاش ریاض برای ایجاد اتحادی از کشورهای حاشیه خلیج فارس هستیم. اتحادی که نوعی خوداتکایی منطقه‌ای را برای کشورهای عضو به دنبال دارد.

بی‌نیازی آمریکا از نفت عربستان

همچنین تحولات مهم در عرصه نفت هم رابطه سعودی و آمریکا را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد. گسترش صنعت استخراج گاز شیل (از سنگ شلیست با ماسه نفت) در آمریکا و همچنین افزایش تولید صادر کنندگان نفت منطقه در همسایگی عربستان سعودی به معنای تغییر در وضعیت فعلی بازار نفت است. در حالی که تحلیل گران انتظار ندارند که ایالات متحده آمریکا به طور کامل و به این زودی از نفت عربستان سعودی دل بکند، اما واقعیات موجود بدان معناست که کشورهای شرق دور در حال تبدیل شدن به بزرگترین وارد کنندگان نفت سعودی هستند. با این حال علی النعیمی، وزیر نفت عربستان سعودی در این باره می‌گوید این فرضیه که وابستگی آمریکا به نفت سعودی به پایان خواهد رسید، احقانه است. اما تحرک سعودی و توجه به شرق می‌تواند استراتژی جدید سعودی بر پایه نیاز هایش باشد.

نگاه استراتژیک به شرق

در واقع عربستان سعودی تمایل دارد تا به این کشورها این اطمینان را بدهد که منافع اقتصادی بر پایه سود دو طرفه است. تور آسیایی و لیبی عربستان در همین چارچوب قابل بررسی است. در این رویکرد جدید عربستان سعودی تلاش می‌کند روابط خود را بر اساس یک رابطه استراتژیک تعریف کند و نه معامله‌ای سیاسی در کوتاه مدت. نگاه به شرق ریاض می‌تواند قدرت چانه‌زنی عربستان در تعامل با غرب را افزایش دهد. به بیان دیگر سیاست نگاه به شرق سعودی ها هم تاکتیک است و هم استراتژی. تعاملات فرهنگی نیز برای عربستان سعودی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ مثلاً بر نامه بورس و کمک هزینه تحصیلی خارجی عربستان در همین راستا تعریف شده است. ده‌ها هزار سعودی در حال حاضر در آسیا تحصیل می‌کنند که این مسئله به معنای چرخش توجهات سعودی به سمت آسیاست. در هر حال تحلیل گران معتقدند رابطه گرمتر با کشورهای شرق به معنای کاهش روابط استراتژیک با غرب و به خصوص ایالات متحده آمریکا نیست. این سیاست را باید تنها یک گزینه برای گذشتن افق‌های جدید در مقابل دیپلماسی سعودی دانست.

آمریکا از نفت امیرنشین‌های حاشیه خلیج فارس این کشورها را با تهدیدهای جدی مواجه ساخته است. از همین رو سعودی ها که کارکرد دلارهای نفتی برای خرید مشروعیت بین‌المللی را ناکارآمد می‌بینند به دنبال بهره‌گیری جریان‌های تکفیری به عنوان بازوی دیگر سیاست خارجی کشورشان هستند. یعنی همان رویکردی که توسط بندر بن سلطان در سه سال اخیر در منطقه خاورمیانه دنبال می‌شد. تجهیز و سازماندهی جریان‌های تکفیری در سوریه، حمایت مالی و اطلاعاتی از جریان‌های تروریستی در عراق، کشاندن بحران سوریه به لبنان، حمله انتحاری به سفارتخانه‌ها و مراکز فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و... همه بخشی از این رویکرد سعودی‌ها در واکنش به تحولات منطقه‌ای است. با این حال همه دیپلماسی سعودی‌ها تنها در باغی‌گری منطقه‌ای خلاصه نمی‌شود. همزمان در عرصه دیپلماتیک شاهد تلاش سعودی‌ها برای ایجاد یک توازن جدید قدرت در خاورمیانه هستیم. در این تلاش آن چه جدید و بر خلاف رویکرد سنتی سعودی‌ها در تعامل با قدرت‌های منطقه‌ای و فرام منطقه‌ای است چرخش سعودی‌ها به شرق است.

تغییر نگاه از غرب به شرق

واقعیت اینست که سعودی‌ها با رویکردی متفاوت از گذشته تلاش می‌کنند تا در روابطشان با شرق و غرب میان قدرت‌های مختلف منطقه توازن ایجاد کنند. شکست عربستان در پروژه سوریه، اختلاف شدید در میان ائتلاف ضد سوریه و همچنین ناکامی‌های پیاپی بندر بن سلطان در حوزه میدانی باعث شده تان تنها سعودی‌ها به دنبال استراتژی جدیدی در منطقه باشند بلکه در سطحی بالاتر نیز گزینه‌های همکاری خود را برای مانور سیاسی و دیپلماتیک متعدد سازند. این یعنی اتخاذ نوعی رویکرد واقع‌گرایی در عرصه سیاست خارجی. بخش مهمی از چنین رویکردی آمادگی لازم برای هر نوع سناریوی احتمالی است. کنت والتز، سیاستمدار و طراح تئوری رئالیسم، در کتاب خود با عنوان "تئوری‌های روابط بین‌الملل" اینگونه استدلال می‌کند که کشورها باید خودشان را از هر لحاظ اعم از نظامی، اقتصادی و سیاسی برای هر نوع تحول و اتفاق احتمالی در عرصه بین‌الملل آماده کنند. کشورها هیچگاه نباید در وضعیت نیاز و اتکاء به کشوری دیگر قرار گیرند. بر همین اساس است که عربستان سعودی شکل جدیدی از سیاست را در پیش گرفته و نگاه به شرق را در دستور کار خود قرار داده است. سفرهای شاهزاده سلمان، معاون وزیر و وزیر دفاع عربستان سعودی به پاکستان، هند و ژاپن

سعودی‌ها در آستانه انزوای بین‌المللی قرار گرفته اند. بی‌توجهی واشنگتن به ریاض باعث شده تا صدای نوادگان عبدالعزیز درآید. بندر بن سلطان

رسمال تغییر عمده در روابط عربستان و آمریکا خبر داده است. جان آلترمن، مدیر برنامه خاورمیانه در مرکز علوم بین‌الملل و استراتژیک می‌گوید: مقامات سعودی بر این باورند که تلاش‌های بین‌المللی دولت جدید در ایران و معامله احتمالی آن با غرب می‌تواند خاورمیانه را تحت سلطه ایران قرار دهد. این در حالی است که سعودی‌ها مشکلات دیگری نیز با آمریکا داشته‌اند. برای مثال مقامات سعودی از اینکه آمریکا اقدام نظامی علیه سوریه منصرف شد، ناراضی به نظر می‌رسند، همچنین بر این عقیده‌اند که واشنگتن در مورد مصر و بحرین گرو کشی می‌کند. ریاض در واکنش به این رویکرد آمریکا، به طور مستقل نسبت به تجهیز معارضان سوریه و حتی تروریست‌ها در پاکستان اقدام می‌کند.

محمد فهد الحرثی در یادداشتی در پایگاه اینترنتی عرب نیوز، با اشاره به چرخش قدرت‌ها و نظم جدید منطقه، می‌نویسد: با تغییرات مهم و شگرف سیاسی که در خاورمیانه در حال رخ دادن است و همچنین تغییر در توازن قوا، تعابیر و تفاسیر زیادی پیرامون آینده رابطه عربستان سعودی و ایالات متحده آمریکا به گوش می‌رسد؛ به خصوص پیرامون نارضایتی سعودی از موضع ایالات متحده آمریکا، در مورد پرونده‌های حساس و بلندمدت خاورمیانه. سفر باراک اوباما، رئیس‌جمهوری آمریکا به عربستان سعودی در اواخر ماه مارس نیز در راستای همین فضای موجود میان دو کشور و ضرورت بهبود آن صورت می‌گیرد. واشنگتن به خوبی از این احساس یأس و ناامیدی سعودی نسبت به کاهش توجه آمریکا به خاورمیانه و نداشتن دیدگاه روشن در منطقه آگاه است. در کنار این مسئله باید سایر موضوعات منطقه از جمله شکست آمریکا در حل بحران سوریه که در موضع دو کشور اختلاف به وجود آورده رانیز افزود. فضای جدید میان تهران - واشنگتن نیز پرش‌های مهمی پیرامون رویکرد آمریکا در منطقه ایجاد کرده است.

دلارهای نفتی و تکفیری‌ها بازوان دیپلماسی سنتی عربستان

از سوی دیگر دلارهای نفتی و جریان‌های تکفیری دو بازوی اصلی سیاست خارجی سنتی عربستان می‌باشند. تحولات اخیر خاورمیانه و افزایش آگاهی توده‌های مردم نسبت به تحولات سیاسی باعث شده تا حمایت کشورهای غربی از نظام پوسیده سعودی با چالش جدی مواجه شود. علاوه بر این بی‌نیازی